

Utvecklingen av husdjursgenetiska resurser i Sverige 2006

Innehåll

Måluppfyllelse.....	3
Viktiga händelser 2006.....	4
Exportframgångar för svensk nötkreaturssperma	4
Nordisk grisavel	4
Fågelinfluensa	4
Svensk Biavel.....	5
Miljö- och landsbygdsprogrammet	5
Miljöersättning för bevarande av hotade svenska husdjursraser.....	5
Kompetensutveckling.....	5
Jordbruksverkets frusna genbank	6
Aktiviteter år 2006	7
Husdjursgenetiska rådet	7
Samverkansgruppen för information om hotade svenska husdjursraser	8
Nordiska Genbanken Husdjur	8
EU och internationellt	9
Utvecklingen för olika djurslag.....	9
Hästar	9
Nötkreatur.....	10
Grisar	13
Får.....	13
Getter	16
Fjäderfä.....	16
Kaniner	18
Bin	18
Hundar	19
Katter	20
Illrar	20
Pälsdjur.....	20
Vattenbruksdjur.....	20
Tamren	21

Text: Huvudförfattare är Jackis Lannek. Lis-Britt Carlsson, Kerstin Ebbersten, Göte Frid, Katarina Häll-Larsson och Eva-Marie Stålhammar har bidragit med delar av materialet.

Layout: Michael Svenningson

Foto: Urban Wigert

Biologisk mångfald och variation hos våra husdjur

Våra husdjur ger oss inte bara livsmedel och olika produkter och tjänster. Husdjuren är även en del av den biologiska mångfald som vi i Sverige åtagit oss att bevara och en viktig del av vårt kulturarv. Den biologiska och genetiska mångfalden inom jordbrukets djurhållning utgör en oersättlig tillgång för en hållbar utveckling av jordbruksproduktionen och landsbygden. För vår överlevnads skull bör genresurserna hos våra vanligaste livsmedelsproducerande raser utnyttjas på ett långsiktigt hållbart sätt. Möjligheten till ett långsiktigt uthålligt nyttjande försvåras av den likformighet som kan följa av att nationella raser trängs undan av några få världsdominerande raser. Sverige har genom undertecknandet av konventionen om biologisk mångfald förbundit sig att bevara våra nationella husdjursraser, av vilka många är utrotningshotade.

Jordbruksverket har av regeringen fått i uppdrag att bland annat vidta åtgärder i syfte att åstadkomma ett rikt och varierat odlingslandskap och att bevara den biologiska mångfalden [Förordning (1998:415) med instruktion för Statens jordbruksverk]. Varje år ska Jordbruksverket redovisa utvecklingen under den senaste femårsperioden vad gäller husdjursgenetiska resurser, avseende befintliga raser och antalet djur per ras. Den redovisning som då lämnas brukar vara mycket kortfattad, varför Jordbruksverket nu presenterar en populärversion av årsrapporten och då passar på att ta med mer information än i årsrapporten.

Måluppfyllelse

Målet för de husdjursgenetiska resurserna finns som delmål fyra under miljö kvalitetsmålet ”Ett rikt odlingslandskap”. Det lyder

Senast år 2010 skall det nationella programmet för växtgenetiska resurser vara utbyggt och det skall finnas ett tillräckligt antal individer för att långsiktigt säkerställa bevarandet av inhemska husdjursraser i Sverige.

Innebörden av delmålet är att den genetiska variationen hos domesticerade djur och växter ska bevaras.

Fakta Miljö kvalitetsmål

Sveriges riksdag har fastställt 16 miljö kvalitetsmål. Dessa är tänkta att beskriva det tillstånd eller den kvalitet vi i Sverige ska försöka uppnå för våra natur- och kulturresurser. År 1999 beslutades 15 av målen och de flesta av målen ska vara uppnådda år 2020. Uppnår vi målen är de stora miljöproblemen lösta när samhället lämnas över till nästa generation. Läs mer på www.miljomal.nu.

Jordbruksverket, avelsorganisationer och rasbevarande föreningar har arbetat för att delmålet ska uppnås, bland annat genom insatser finansierade via Miljö- och landsbygdsprogrammet. Till exempel syftar miljöersättningarna, för den som håller djur av hotade svenska husdjursraser, till att uppnå ett tillräckligt stort antal vuxna renrasiga djur av alla utrotningshotade husdjursraser som ingår i ersättningen. Detta för att säkra rasernas långsiktiga överlevnad och bevara deras genetiska variation.

Jämfört med de ekonomiska resurser som reserverats för växtgenetiska resurser är de ekonomiska medlen för att stimulera bevarande och uthålligt nyttjande av husdjursgenetiska

resurser små. Utöver ekonomiska medel inom Miljö- och landsbygdsprogrammet avsatte Jordbruksverket cirka 300 000 kr. De små ekonomiska medel som funnits har utnyttjats maximalt för att måluppfyllnad ska uppnås.

Några av målen för 2006 års verksamhet är uppnådda. Tyvärr bedömer Jordbruksverket det som osannolikt att uppnå det övergripande målet för verksamheten med enbart de medel vi har idag. För flera av de nationella husdjursraser vi vill bevara är läget fortfarande kritiskt vad gäller antal och könsfördelning. Jordbruksverket önskar göra mer för att stimulera bevarande av svenska husdjursgenetiska resurser, men då måste det till en ekonomisk utjämning mellan de resurser som satsas på den vilda mångfalden, den odlade mångfalden och på våra inhemska husdjursraser. Förslag på lämpliga åtgärder för att kunna uppfylla målet är bland annat presenterade i regeringsuppdragen: Systematisk samling och lagring av husdjursgenetiskt material (Jo 2005/145) och Beredningsplaner för säkerställande av husdjursgenetiska resurser (Jo 2005/146).

Viktiga händelser 2006

Verksamheten inom området husdjursgenetiska resurser har varit diger under verksamhetsåret 2006. I detta avsnitt presenteras kort några större viktiga händelser under året. Under respektive djurslag hittar du mer information om utvecklingen av de olika raserna.

Exportframgångar för svensk nötkreatursperma

De svenska mjölkorna avkastar mest i hela EU, 9 040 kg mjölk per ko och år i medeltal. Den höga avkastningen har uppnåtts trots att det svenska avelsarbetet under lång tid inte enbart fokuserat på hög mjölkavkastning utan även tagit stor hänsyn till goda fertilitets- och hälsoegenskaper. Den svenska profilen på avelsarbetet har under senare år uppmärksammats internationellt vilket har bidragit till ökad export av svensk nötkreatursperma. Marknaden ökar ständigt och under år 2006 exporterade Svensk Avel totalt 580 000 doser till 30 länder, bl.a. till USA där försäljningen av SRB-sperma rönt stora framgångar. Denna sperma används främst för att korsas in med holsteinkor, då holsteinrasen i USA har stora problem med hög inavel samt dålig hälsa och fertilitet.

Nordisk grisavel

All avel med svensk lantras har upphört. De uppfödare som tidigare bedrev renrasavel med svensk lantras har övergått till svensk yorkshire. Lantrasaveln är istället förlagd till Norge. Det fanns dock under slutet av år 2006 fortfarande galtar av svensk lantras på seminstation, men sperman efter dessa går huvudsakligen på export.

Fågelinfluensa

Fynden av fåglar infekterade med fågelinfluensa och den massmediala uppmärksamheten kring detta har i kombination med införda skyddsåtgärder haft negativa konsekvenser för den biologiska mångfalden av de domesticerade fjäderfäna. För året 2006 har det kommit rapporter om att genbanksfjäderfä har avlivats på grund av restriktionerna som infördes i samband med fågelinfluensan. Djuren var inte sjuka, men eftersom de skulle hållas inomhus och var vana att vistas utomhus ansåg djurägarna att djuren led av den påtvingade inomhusvistelsen. Bland annat en besättning med ölandsgäss avlivades. I några fall har den massmediala hysterin skrämt djurägare så att dessa avlivat sina fjäderfän, men i vilken omfattning det har drabbat genbanksdjur är inte helt klarlagt.

Svensk Biavel

Svensk Biavel är en organisation som skapats genom ett samarbete mellan Sveriges Biodlares Riksförbund (SBR) och Biodlingsföretagarna (BF). Detta samarbete startade 2005. Svensk Biavel startade avelsarbetets praktiska fas år 2006 genom att etablera ett antal testbigårdar hos biodlare i landet.

De data som samlas in hanteras i en biavelsdatabas, där information om drottningar, samhällen, bigårdar, härstamningar mm lagras, som grund för avelsvärderingar. Svensk Biavel har här etablerat ett samarbete med Länderinstitut für Bienenkunde i Tyskland, där man sedan lång tid tillbaka arbetat med avelsvärdering av honungsbin.

Programmet för utveckling av biaveln finansieras i dag huvudsakligen av medel från det Nationella Honungsprogrammet (EU-medel).

Miljö- och landsbygdsprogrammet

Miljö- och landsbygdsprogram för Sverige åren 2000-2006, LBU-programmet, utgjorde ett samlat program för samtliga EU-stöd åren 2000 till 2006. Programmet är nu ersatt av Landsbygdsprogram för Sverige 2007-2013.

Miljöersättning för bevarande av hotade svenska husdjursraser

Målsättningen med 5 000 anslutna djurenheter för vilka djurhållaren erhållit ersättning för bevarande av utrotningshotade svenska husdjursraser har uppnåtts även år 2006. Totalt har 5 764 tkr betalats ut under år 2006. I tabell 1 redovisas antal djur (inte djurenheter) för vilka djurägare har fått ersättning.

Tabell 1 Antal djur för vilka djurägaren har fått ersättning för bevarande av utrotningshotade husdjursraser

Ras	2002	2003	2004	2005	2006
Bohuskulla	14	19	23	26	21
Fjällko	2 666	2 550	2 968	3 082	3405
Ringamålako	66	70	74	72	65
Rödkulla	985	1 076	1 217	1 405	1535
Väneko	147	159	155	180	168
Dala Pälsfår	55	83	92	92	86
Gutefår	3 302	3 526	3 983	4 277	4321
Roslagsfår	191	270	274	304	282
Ryafår	1 113	1 188	1 271	1 214	1131
Skogsfår ¹	709	1 007	1 264	1 504	1644
Svenska Finullsfår	1 721	2 120	2 807	3 172	3618
Göingeget	7	15	26	29	31
Jämtget	34	37	32	41	53
Lantrasget	1 506	1 440	1 479	1 451	1601
Linderödssvin	206	176	237	289	277

¹ Skogsfår är ett tidigare använt samlingsnamn på en grupp får med flera lokala raser av får
Källa: Jordbruksverket

Kompetensutveckling

Som tidigare har Jordbruksverket inom landsbygdsprogrammet administrerat ekonomiskt stöd för kompetensutveckling till föreningar som verkar för bevarande av inhemska husdjursgenetiska resurser. Till 16 föreningar fördelades 1,6 miljoner kronor. De olika föreningarna utnyttjade beviljade medel till olika aktiviteter som syftade till att främja

bevarandearbetet. De bestod bland annat i sammanställning av stamböcker, avelskonferenser, gårdsvandringar, kurser, enskild rådgivning, deltagande i mässor, skapande och uppdatering av hemsidor, ullbedömning och produktion av skötselddrar och djurägarparmar. Eftersom föreningarna bedriver verksamhet med olika djurslag är behoven varierande från förening till förening.

Jordbruksverkets frusna genbank

Varje år har Jordbruksverket som målsättning att samla sperma från tjurar och baggar eller bockar av hotade raser i syfte att bevara genetiskt material som reserv för framtiden. Under 2006 har det samlats in sperma från tjurar och baggar. Utöver spermasamlingen har Jordbruksverket år 2006, med ovan nämnda syfte, även låtit ta tillvara äggstockar från en väneko som var den sista kon av behornad lantras från Värmland. Det var första gången som Jordbruksverket bekostat samling av genetiskt material från hondjur.

Spermasamlingen som Jordbruksverket årligen bekostar ägde rum under hösten. Det var tio tjurar samt sex baggar som lämnade sperma. Under 2006 genomfördes en ombyggnad av det stall på Alebäck utanför Skara där spermasamlingen av tjurarna sker. Ombyggnationen var nödvändig för att öka säkerheten för skötare och tjurar.

Tabell 2 Djur av hotade raser från vilka sperma eller ägg samlats in i Jordbruksverkets regi

Ras	2002	2003	2004	2005	2006
Gotlandsfår	0	0	6	0	0
Gutefår	6	0	0	0	3
Ryabagge	0	2	1	0	1
Svenska Finullsfår	0	5	0	0	2
Skogsfår ¹	0	0	0	0	0
Jämtget	0	0	0	2	0
Göingeget	0	0	0	0	0
Lappget	0	0	0	2	0
Svensk Lantrasget	0	0	0	3	0
Bohuskulla	0	1	0	0	1
Fjällrasko	3	4	4	3	4
Fjällnära ko	1	1	1	1	1
Ringamålako	1	0	1	1	1
Rödkulla	3	3	3	3	3
Väneko	2	2	1	2	1 ²

¹ Skogsfår är ett tidigare använt samlingsnamn för en grupp med flera lokala raser av får.

² Enda hondjuret där ägg har samlats in.

Källa: Jordbruksverket

I regeringsuppdraget ”Samling och lagring av husdjursgenetiskt material” redovisar Jordbruksverket en kartläggning över befintligt arbete inom området. I uppdraget ingick även att föreslå relevanta framtida åtgärder samt en kostnadsuppskattning av dessa. En åtgärd som föreslås i rapporten är att det bör samlas genetiskt material från fler djurslag än hittills. Främst handlar det då om att samla sperma från hingstar och galtar. Utöver att samla sperma föreslår Jordbruksverket, i den mån det är möjligt, att också utvidga samlingen till att samla embryon från hondjur. Ett annat förslag som kom fram i uppdraget är att den sperma som finns i genbanken bör spridas ut på flera lagringsplatser. Rapporten finns att beställa eller ladda ner på Jordbruksverkets webbplats.

Jordbruksverket påbörjade år 2006 arbetet med att ta fram kriterier för samling av sperma, embryoner och annat genetiskt material, samt kriterier för användningen av materialet. Skälen till att sådana kriterier behövs är flera. Dels har det förekommit att genetiskt värdefull genbankssperma i några fall använts till kor av andra raser än semintjuren, vilket motverkar bevarandearbetet. Dels är det bra att tillsammans med berörda parter enas kring skriftliga styrdokument, eftersom det ger arbetet en nödvändig kvalitetssäkring. Arbetet med dessa kriterier kan sägas vara en del i arbetet med att ta fram en handlingsplan för husdjursgenetiska resurser.

Aktiviteter år 2006

Nedan redogör Jordbruksverket för en del generella aktiviteter. Bland annat präglades en stor del av året med att ta fram ett nytt landsbygdsprogram för Sverige för åren 2007 till 2013. Även det nya programmet berör husdjursgenetiska resurser. Det har inneburit att Jordbruksverket fått arbeta med att ta fram förslag till regler som kan bidra till att till exempel förstärka bevarandearbetet för hotade husdjursraser. Under respektive djurslag finner du mer information kring utvecklingen för specifika raser.

Husdjursgenetiska rådet

Referensgruppen för husdjursgenetiska resurser (Husdjursgenetiska rådet) som Jordbruksverket tidigare har inrättat har under året haft två möten. Några frågor som uppmärksammats har varit upprättande av en handlingsplan för långsiktig förvaltning av husdjursgenetiska resurser, inkorsning i svenska hundraser och hur Jordbruksverket ska förhålla sig till organisationer som förvaltar svenska raser, men som saknar godkännande som registerförande förening.

Under året har arbete bedrivits med regeringsuppdraget att ta fram en underlagsrapport om husdjursgenetiska resurser inför utvärderingen av miljö kvalitetsarbetet år 2009. En väsentlig del av arbetet har bestått i att kartlägga vilka husdjursraser Sverige har bevarandeansvar för. För detta arbete har Jordbruksverket i samråd med det husdjursgenetiska rådet tagit fram fyra kriterier, som ska vara uppfyllda för att Sverige ska ha ett bevarandeansvar. Dessa kriterier är:

- Ansvaret omfattar endast raser som åtminstone i viss grad domesticerats.
- Arten och dess olika raser används eller har använts som någon form av nyttodjur av människan.
- Arten och/eller artens enskilda raser ska hållas i en sådan närhet av människan att det känns naturligt att kalla den ett husdjur.
- En betydande del av populationen ska finnas i Sverige.

När det gäller frågan om inkorsning av andra raser i de svenska hundraserna så ledde frågan indirekt till att Jordbruksverket valde att ta fram en allmän policy rörande inkorsning i raser som omfattas av svenskt bevarandeansvar. Policyn lyder:

Jordbruksverket avråder från inkorsning i hotade svenska husdjursraser om det inte finns mycket starka belägg för att rasen i fråga har problem som härrör från inavel. Om eventuell inkorsning ändå sker får denna inte till det sämre förändra den ursprungliga rasens funktion, arbetssätt eller sundhet.

Jordbruksverket har också, i samma dokument som policyn, tagit fram en rekommendation på vad som bör utgöra beslutsunderlag innan en förening fattar beslut om inkorsning i en ras. Det Husdjursgenetiska rådet har haft möjlighet att lämna synpunkter på policy och rekommendationer både under möte och genom skriftväxling.

Samverkansgruppen för information om hotade svenska husdjursraser

Samarbetsgruppen för information om hotade svenska husdjursraser som Jordbruksverket tidigare har inrättat har under året haft ett möte. Mötet hölls den 20 april på Vallby friluftsmuseum i Västerås. Mötet präglades av den då högaktuella situationen med fågelinfluensa och hur detta påverkade möjligheten och intresset hos t.ex. friluftsmuseer att hålla och visa fjäderfän. Det uttrycktes oro för att de restriktioner som införts skulle minska intresset för att hålla fjäderfä av hotade raser. Dessutom diskuterades nya landsbygdsprogrammet, ett nytt informationsmaterial om lantraser i genbank samt diverse sjukdomskontrollprogram.

Nordiska Genbanken Husdjur

Göte Frid på Jordbruksverket är svensk representant i styrelsen för Nordiska genbanken husdjur (NGH). Under år 2006 har styrelsen sammanträtt tre gånger. Utöver att avhandla sådana saker som budget och verksamhetsplan har styrelsen bland annat diskuterat sammansättning och verksamhet i de så kallade djurartsgrupperna, det övergripande nordiska samarbetet om genetiska resurser (inte bara husdjur) och patentfrågor.

NGH har under året anordnat ett seminarium i Mols, Danmark, med titeln bärkraftigt avelsarbete i små populationer. Från Sverige deltog representanter från Jordbruksverket, husdjursgenetiska rådet och från samverkansgruppen för information kring hotade svenska husdjursraser. Läs mer på NGHs webbplats, www.nordgen.org/ngh/.

Några av NGHs djurartsgrupper har träffats under år 2006. Referat finns på NGHs webbplats. Djurartsgruppen för gris är nedlagd. Tyvärr deltog ingen svensk ledamot när djurartsgruppen för häst träffades på Kastrup, Danmark, den 7 november.

Djurartsgruppen för får och get hade god uppslutning med deltagare från alla nordiska länder samt Färöarna när de träffades den 23-24 november på Gardemoen, Norge. Per Abrahamsson och Birgit Boberg representerade Sverige. Djurartsgruppen för får och get är den mest aktiva djurartsgruppen. Några projekt som diskuterades var receptsamling och skapande av varumärke för nordiska får- och getprodukter.

Djurartsgruppen för fjäderfä träffades i Norge, på Hvams lantbruksskola den 14-15 november. Även om ledamöter från alla nordiska länder utom Finland var anmälda, kom bara Sverige och Norge. Jackis Lannek representerade Sverige. Frågor som avhandlades var bland annat hur de olika länderna arbetar med skydd mot fågelinfluensan, insatser för att stimulera bevarandearbetet, nordisk samverkan i bevarandearbetet och en genomgång av hur den norska genbanken för fjäderfä fungerar. På skolan finns en levande genbank med avelsdjur för värphöns och slaktkycklingraser/hybrider som varit viktiga för norsk fjäderfänäring, samt för järhöns.

NGH har under året gett ut två nummer av tidningen **ngh-nytt** som handlat om nötkreatur och hållbart avelsarbete samt sex nummer av informationsbrevet **M@ngfold** som är ett e-postbrev.

EU och internationellt

Arbetet med husdjursgenetiska resurser sker på flera nivåer internationellt. Jordbruksverket deltar i EU kommissionens ständiga kommitté för zooteknik (SKLD-zooteknik) där frågor inom avelsområdet behandlas, vilka är en viktig förutsättning för de husdjursgenetiska resurserna.

FAO har strukturerat arbetet inom området husdjursgenetiska resurser (på engelska FAnGR) i olika regioner och s.k. "focal point" med en nationell koordinator i varje land. I Sverige är det Jordbruksverket som har denna funktion. Dessa koordinatörer ska bedriva det nationella arbetet genom att t.ex. utarbeta en handlingsplan.

FAO har en kommission för genetiska resurser, både för växter och djur. Till kommissionen är flera tekniska arbetsgrupper knutna bl a en för husdjursgenetiska resurser. Arbetsgruppen hade möte i december 2006 och kommissionen möttes i juni 2007.

Under 2006 har arbetet varit intensivt för att kunna färdigställa den globala rapporten om husdjurens användning, bevarande och utveckling – "State of the World Report on Farm Animal Genetic Resources" (SoW). Rapporten omfattar de flesta djurslag, som bidrar till vår livsmedelsförsörjning och annan nytta.

Från länderna deltar departement och myndigheter. Inför varje kommissionsmöte sker EU-koordineringar och därefter koordinering för Europa. Arbetet med rapporten har bedrivits sedan 2002 och den lanserades i september 2007 på en internationell konferens i Interlaken, Schweiz. Vid detta tillfälle förhandlade länderna också om den globala handlingsplanen, vilken godkändes av FAO:s medlemsländer genom antagande av en deklaration – Interlaken-deklarationen.

Konferensens resultat blev

- lansering av SoW,
- antagande av en global handlingsplan och
- antagande av deklarationen

Genom dessa resultat kommer medvetenheten om husdjursgenetiska resurser att höjas. Livsmedelssäkerhet och landsbygdsutveckling kommer att främjas.

Möjligheter för att etablera en överenskommen plattform för fortsatta aktiviteter, som stöder den globala handlingsplanens genomförande skapas.

Förutsättningarna för dokumentationen av djurmaterialen i världen säkerställs.

Det globala arbetet kommer att avspeglas i en nationell handlingsplan. I den nationella handlingsplanen fastställs vad och hur vi i Sverige ska bevara, utveckla och använda de inhemska husdjursgenetiska resurserna på ett långsiktigt hållbart sätt.

Utvecklingen för olika djurslag

Hästar

Jordbruksverket har under år 2006 utvärderat vilka hästraser Sverige har bevarandeansvar för och kommit fram till att bevarandeansvaret omfattar raserna gotlandsruss, nordsvensk brukshäst, svensk ardenner och svensk kallblodig travare. Alla fyra raser kategoriseras som hotad-bevarad enligt FAOs kategorisering (FAOs hotkategorier redovisas sist i häftet).

Det har under år 2006 jämfört med tidigare år skett en marginell ökning av antalet avelsdjur av raserna i tabellen nedan. Denna ökning kan vara ett resultat av de åtgärder flera avelsorganisationer och rasföreningar vidtagit för att stimulera hästägarna att avla på sina hästar.

Tabell 3 Hästar i avelsverksamhet 2002-2006

Ras	2002	2003	2004	2005	2006 ¹
Gotlandsruss	120 + 557	112 + 563	97 + 591	100 + 566	115 + 562
Svensk Ardenner	63 + 557	63 + 571	52 + 497	50 + 484	66 + 529
Nordsvensk brukshäst	96 + 633	93 + 621	93 + 624	93 + 626	95 + 649
Nordsvensk kallblodstravare	35 + 707	37 + 772	35 + 662	32 + 540	34 + 644
Svenskt halvblod	213 + 5000	247 + 5188	221 + 5190	132 + 5179	210 + 5365
Svensk varmblodig travare	158 + 5727	159 + 5293	152 + 4789	146 + 4264	155 + 4511
Islandshäst	141 + 1334	157 + 1388	182 + 1397	167 + 1421	200 + 1794
Engelskt fullblod	36 + 469	33 + 402	31 + 363	28 + 383	43 + 387

¹ Uppgifter för 2006 är preliminära

Källa: Svenska Hästavelsförbundet, Svenska Islandshästförbundet, Avelsföreningen för svenska ardennerhästen, Föreningen Nordsvenska hästen, Svenska Travsportens Centralförbund, Svensk Galopp, Avelsföreningen Svenska Varmblodiga hästen.

Glädjande nog är att antalet visade nordsvenska hingstar vid avelsvärdering ökar. Likaså ökar antalet avlagda samt godkända körprov för körbarhetsintyg och även antalet betäckningar. Med andra ord så finns det ett starkt och ett ökande intresse för den nordsvenska brukshästen och dess brukbarhet i Sverige.

Med 2 867 341 kr insprunget under år 2006 var Järvsöfaks den vinstrikaste kallblodiga travaren. Järvsöfaks var även den mest framgångsrika avelshingsten, avkommorna sprang in/tjänade 8 834 753 kr. Antalet betäckta ston ökade under år 2006. En av orsakerna till detta är att travsportförbundet bidrar med 4000 kr till varje färdigregistrerat föl efter en avelsgodkänd kallblodig hingst. Samma stimulans fortskrider även under år 2007.

Under året har arbetet med att förse alla hästar i landet med hästpass fortsatt då det fr.o.m. den 1 januari 2006 är krav på att alla hästar ska ha hästpass. Rasföreningarna, som är de som utfärdar passen, fick in väldigt mycket passansökningar i slutet av år 2005 vilket har medfört mycket extra arbete och att väntetiderna för att få ett pass varit långa. Nu har de flesta föreningarna kommit ikapp med passen men det är fortfarande långa köer hos några av föreningarna.

Föreningen Ölandshästen har ansökt om att få godkända plan- och riktlinjer för registrering och avel av ölandshästar. Då den sista ölandshästen dog för nästan hundra år sedan och de hästar föreningen vill bedriva avel med består av estniska hästar kan namnet ölandshäst förefalla olämpligt. Namnet är dock inte skyddat enligt lag, varför inget hindrar föreningen från att benämna de estniska hästarna för ölandshäst. Jordbruksverket vill dock betona att de hästar som avses aldrig kan komma att omfattas av svenskt bevarandeansvar. Jordbruksverket avlog föreningens ansökan, eftersom verket inte ansåg att föreningen uppfyller alla krav som ställs på en registerförande förening.

Nötkreatur

Jordbruksverket kom under år 2006 fram till att Sverige har bevarandeansvar för raserna svensk röd och vit boskap, äldre stammar av svensk låglandsboskap, svensk kullig boskap, fjällko, rödkulla, väneko, ringamålako och bohuskulla. Av dessa kategoriseras rödkulla som hotad-bevarad medan väneko, bohuskulla och ringamålako hör till kategorin kritiskt-bevarad.

Den äldre populationen av SLB kan förmodligen kategoriseras som hotad, men ingen vet exakt hur många djur som finns. Övriga är inte i fara.

Tabell 4a Nötkreatur i Jordbruksverkets CDB- register.

Uppgifterna gäller alla han- och hondjur av respektive ras och inte hur många som har gått i avel. Uppgifterna för år 2006 avser djurantalet den 6 december. Av fjällrasdjuren är cirka 200 stycken fjällnära djur.

Ras	2002	2003	2004	2005	2006
SRB (Svensk röd och vit boskap)	153 471 + 383 218	151 270 + 370 027	147 867 + 356 574	141 144 + 339 847	133 847 + 329 082
SLB (Svensk låglandsboskap)	181 360 + 433 657	183 074 + 427 936	182 696 + 423 412	172 997 + 415 226	173 006 + 413 737
SKB (Svensk Kullig boskap)	2 018 + 6 753	1 727 + 6 122	1 603 + 5 674	1 484 + 5 088	1 425 + 4 663
SJB (Svensk Jersey boskap)	1 274 + 4 967	1 416 + 5 065	1 437 + 5 171	1 515 + 5 333	1 557 + 5 436
SAB (Svensk Ayrshire Boskap)	645 + 1 579	732 + 1 726	726 + 1 871	789 + 1 898	707 + 1 872
RB (Röd dansk boskap)	22 + 27	32 + 33	38 + 41	36 + 50	39 + 61
Rödkulla	319 + 744	466 + 940	513 + 1 169	571 + 1 375	623 + 1 534
Fjällras	836 + 2 059	1 095 + 2 601	1 222 + 2 990	1 372 + 3 436	1 498 + 3 758
Väneko	57 + 150	54 + 173	61 + 179	61 + 187	77 + 192
Bohuskulla	6 + 21	8 + 24	8 + 26	6 + 28	10 + 34
Ringamålako	50 + 101	49 + 112	40 + 70	30 + 96	36 + 105
Telemarksfe	1 + 4	4 + 10	5 + 14	10 + 24	8 + 24
Vestlandsk fjordfe	4 + 4	6 + 9	10 + 14	21 + 27	24 + 34
Dölafe	1 + 2	5 + 7	4 + 10	3 + 9	2 + 11
Hereford	13 049 + 28 595	14 121 + 31 163	14 989 + 33 365	16 037 + 35 691	17 227 + 39 199
Charolais	19 074 + 49 623	18 846 + 50 418	18 772 + 50 340	18 441 + 50 602	18 430 + 52 888
Aberdeen angus	3 060 + 5 190	3 835 + 6 199	4 296 + 7 276	4 809 + 8 368	5 084 + 9 408
Limousin	2 698 + 6 495	2 741 + 6 654	2 740 + 6 737	2 840 + 6 943	2 985 + 7 258
Simmental	7 299 + 16 765	8 112 + 18 247	8 899 + 19 460	9 684 + 21 137	9 832 + 23 048
Highland cattle	4 626 + 10 388	4 985 + 11 013	4 870 + 11 363	4 973 + 11 505	5 286 + 12 222
Belted Galloway	24 + 34	20 + 32	16 + 39	26 + 46	37 + 56
Blonde d'Âquitaine	692 + 1 716	823 + 1 815	807 + 1 911	764 + 1 960	810 + 2 058
Dexter	14 + 38	31 + 55	20 + 62	22 + 60	21 + 62
Galloway	3 + 17	6 + 19	9 + 20	14 + 27	24 + 31
Tiroler Grauvieh	7 + 9	10 + 16	8 + 21	8 + 22	10 + 25
Piemontese	8 + 19	24 + 34	31 + 45	15 + 46	12 + 39
Belgisk blå och vit boskap	-	-	2 + 1	1 + 1	1 + 1
Gelbvievh	2 + 3	4 + 9	10 + 14	13 + 17	20 + 23
Chianina	4 + 1	5 + 4	5 + 7	11 + 8	17 + 21
Fleckvie	-	-	-	-	18 + 22
South Devon	-	-	0 + 1	0 + 1	-
Brown Swiss	83 + 147	140 + 224	156 + 303	158 + 364	149 + 337
Amerikansk bison	2 + 6	8 + 28	14 + 37	19 + 44	22 + 48
Vattenbuffel	-	3 + 1	10 + 5	17 + 18	26 + 40
Korsning/obestämd ras	99 911 + 23 7863	98 308 + 237 792	96 262 + 235 090	97 445 + 236 769	98 137 + 243 225

Källa: Jordbruksverket (CDB)

Rasen SRB fortsätter, trots stora framgångar internationellt, att tappa mark i Sverige. SLB är den till antalet största mjölkrasen i landet sedan ett par år tillbaka. Anledningen till denna skillnad kan vara att de gårdar som lägger ner ofta är gårdar med SRB medan de lantbrukare som satsar och utökar sin verksamhet oftare har SLB- kor. Produktionsekonomiskt är raserna likvärdiga. Även för fjällras och rödkulla innebär avvecklingen av mjölkgårdar ett stort hot, eftersom det försvårar arbetet med att bevara raserna som mjölkkor.

De djur som är noterade som SLB ovan omfattar både äldre stammar av svensk låglandsboskap och holstein. Det är blodslinjer från amerikanska holsteintjurar som nu dominerar inom SLB. De äldre stammarna av lågland är på väg att försvinna och en uppskattning är att det nu kanske bara finns 200 kor kvar.

På köttrassidan dominerar fortfarande charolais. Under hösten 2006 har rasen belgisk blå och vit debatterats i lantbrukspressen. Rasen påstås finnas representerad i minst 20 kommuner, men i CDB är endast två individer registrerade. Företrädare för rasen vill göra gällande att rasen är frisk och sund och att den vanligaste invändningen mot rasen, att kalvarna måste förlösas med kejsarsnitt, är felaktig. I ett försök att bättra på ryktet för rasen har en nybildad förening vid namnet Intresseföreningen för svensk multifärgad köttboskap bildats. Djurhållarna uppmanades under år 2006 av föreningen att även fortsättningsvis registrera sina djur med raskod 99, d v s korsningsdjur.

Arbetet med fjällrasen har under det gångna året både gått framåt och bakåt. Positivt är att det nu finns avelsvärden på en del av de tjurar som samlats på sperma i Jordbruksverkets regi och avelsvärdena har varit överraskande bra. Det innebär att det finns gott om bra tjurmaterial att para ihop med de tjurmodrar som går att uppbringa. En motgång för fjällrasaveln är att det sedan fem år inte går att köpa härstammings- och avkastningsuppgifter från Svensk Mjölk, vilket försvårar möjligheten att bevaka tjurmodrar och tjurmormodrar. Några rutinerade tjurhållare med fjällras har slutat och det är nu märkbart svårare att få lantbrukare att ställa upp med tjurar till spermasamling.

Tabell 4 b Nötkreatur i genbank Tabellen visar utvecklingen i Föreningen Allmogekon's genbanker åren 2002-2006, sett till antal han- respektive hondjur. Antalet djur använda i avel understiger det totala antalet djur i genbank.

Ras	2002	2003	2004	2005	2006
Väneko	37 + 143	33 + 163	25 + 160	43 + 163	38 + 178
Bohuskulla	3 + 18	5 + 20	7 + 20	5 + 22	8 + 26
Ringamålako	36 + 71	16 + 73	20 + 65	26 + 77	30 + 87

Källa: Föreningen Allmogekon

Föreningen Allmogekon för genbanksregister över väneko, ringamåla och bohuskulla och arbetar ideellt med detta. Vänekorna var vid utgången av år 2006 fördelade på 31 besättningar och under 2006 föddes det 81 kalvar.

För bohuskullan går utvecklingen sakta, men i rätt riktning. Av de redovisade genbanksdjuren är två hondjur och två handjur yngre än sex månader. Under året föddes åtta kalvar av bohuskulla och av dessa var fem resultatet av naturlig parning och tre efter semin. Samtliga 14 genbanksbesättningar med bohuskulla är med i djurhälsoprogrammet mot bovin virusdiarré. De flesta bohuskullor hålls som dikor, vilket kan bidra till att rasen ökar i antal. Att hålla rasen enkom för mjölkproduktion går, men få mjölkbönder prioriterar denna ras framför andra nötkreatursraser. Två innehavare av genbanksbesättningar handmjölkar sina bohuskullor.

I ringamålarasen föddes under 2006 endast 32 kalvar trots att antalet hondjur över sex månader är 82. Antalet aktiva avelsdjur som rapporterats in till Föreningen Allmogekon uppgår till nio tjurar och 40 hondjur. Två besättningar har upphört under året och antalet besättningar uppgår nu till 15. Liksom tidigare år dominerar djur från kolinjen Hästspiltekon, vilka utgör 44 % av populationen.

Grisar

Under år 2006 har Jordbruksverket fastställt att Sverige har bevarandeansvar för linderödssvinet, och i viss utsträckning även för svensk lantrasgris. När det gäller svensk lantrasgris så bör rasen egentligen betraktas som en nordisk ras, men under cirka 30 år var svensk avel av rasen inte nämnvärt påverkad av andra länders lantras. Det kan alltså finnas skillnader mellan svensk lantras och andra nordiska länders lantras. Det är därför rimligt att bevara fruset genetiskt material av svensk lantras som en säkerhetsåtgärd inför framtiden.

Sverige har enligt Jordbruksverket inte bevarandeansvar för svensk yorkshire och svensk hampshire. Eftersom dessa två raser ändå är av stor betydelse för svensk livsmedelsförsörjning bör dock raserna nyttjas på ett långsiktigt hållbart sätt.

När det gäller kommersiell produktion av griskött i juni år 2006 var antalet grisar 1 680 500 stycken, enligt officiell statistik. Det innebär en minskning med 7,2 % sedan juli 2005.

Antalet företag med gris minskade med 380 stycken sedan år 2005 och nu finns det cirka 2400 grisföretagare. De enskilda besättningarna ökar i storlek och har tredubblats sedan år 1995. En genomsnittlig slaktsvinsbesättning har 495 slaktsvin. Från år 1995 till 2006 har årsproduktionen av smågrisar per sugga ökat från 19,4 till 22,3 för de besättningar som är anslutna till produktionsuppföljningsprogrammet PigWin Sugg.

Tabell 5 Linderödssvin i genbank

Ras	2002	2003	2004	2005	2006
Linderödssvin	58 + 166	70 + 186	64 + 184	75 + 190	67 + 201

Källa: Föreningen Landtsvinet

Linderödssvinen är hotkategoriserade som hotad-bevarad. Trenden pekar försiktigt uppåt för antalet linderödssvin som ingår i genbanken. Grisar får många avkommor (i genomsnitt åtta smågrisar per sugga år 2005), vilket gör att finns det bara avsättning för livdjur kan antalet genbanksdjur öka snabbt. År 2006 föddes 583 smågrisar. Uppgifterna för 2006 är preliminära. Vid årsskiftet fanns det 106 genbanksbesättningar med linderödssvin i Sverige. Det flesta håller bara ett fåtal djur, varför ökningen av antal grisar kommer att följa ökningen av antal genbanksbesättningar.

Får

Jordbruksverket har under år 2006 funnit att raserna gutefår, gotlandsfår, ryafår, svenskt finullsfår, dala pälsfår, roslagsfår, värmlandsfår, helsingefår, svärdsjöfår, klövsjöfår och åsenfår uppfyller de fyra kriterier som gäller för att Sverige ska ha bevarandeansvar för en ras. Avseende raserna bohusfår och gestrikefår anser Jordbruksverket att beslutsunderlaget ännu är för litet för att ta ställning till ett eventuellt bevarandeansvar. Gestrikefåret bör dock behandlas som skyddsvärt. Den grupp av får som tidigare sammanfattningsvis kallats för skogsfår bör, enligt Jordbruksverket, från år 2006 och framåt inte redovisas gruppvis utan var ras för sig.

Jordbruksverket har bedömt de olika fårrasernas hotstatus enligt FAOs kategorier. Svärdsjöfår, gestrikefår och klövsjöfår är kategoriserade till kritiskt-bevarad. Dala pälsfår balanserar på gränsen mellan kategorierna kritiskt-bevarad och hotad-bevarad. Raserna ryafår, roslagsfår, helsingefår och åsenfår är kategoriserade som hotad-bevarad. Gotlandsfår, svensk finull och värmlandsfåren är kategoriserade som ej i fara. Hotkategorin för gutefåren beror på vilken kategori av fåren man räknar. Om endast djuren i genbanken räknas är rasen att betrakta som hotad-bevarad.

Tabell 6a Får i Fåravelsförbundets Fårkontroll. Antal baggar anges före plustecknet och antal tackor efter plustecknet.

Ras	2002	2003 ¹	2004 ²	2005 ²	2006 ³
Dala pålsfår	25 + 70	19 + 86	17 + 105	Uppgift saknas	5 + 24
Dalasaue	-	-	-	-	3 + 4
Roslagsfår	79 + 346	78 + 407	88 + 482	Uppgift saknas	16 + 98
Skogsfår			347 + 2009	-	59 + 402
Merino	-	-	-	-	1
Gotlandsfår	563 + 11274	Ca 60 000	+ 7309	+ 9019	608 + 12577
Gutefår	-	-	+ 2216	+ 1392	167 + 2011
Ryafår	1560	+ 1383	+ 877	+ 614	87 + 896
Sv Finullsfår	+ 2351	Ca 2900	+2281	+ 1911	285 + 3384
Dorset	+ 264	Ca 400	+ 64	+ 223	57 + 336
Leicester	+ 762	Ca 2000	-	+ 550	66 + 796
Oxford down	+ 215	Ca 500		+ 94	22 + 135
Shropshire	+ 95	Ca 500	+ 51	+ 41	8 + 68
Suffolk	+ 219	Ca 500	+ 77	+ 96	24 + 247
Texel	+ 1664	Ca 2000	+ 1121	+ 1610	190 + 1962
Ostfriesiskt mjölkfår	+ 62	-	-	+ 53	11 + 72

¹ Fårkontrollen fungerande inte helt under 2003, därav uppskattade uppgifter.

² Under år 2004 användes programmet GårdsDataFår och från år 2005 programmet Elitlamm.

³ Uppgifterna för 2006 avser djur i avel, även om alla parningar inte resulterar i renrasig avkomma.

Källa: Svenska Fåravelsförbundet

Under år 2006 har antalet får som ingår i fårkontrollen ökat jämfört med tidigare år. Detta uppsving kan vara ett resultat av att fårkontrollen har börjat fungera tillfredställande de senaste åren efter att man har börjat använda sig av programmet Elitlamm för härstamningsregistrering och registrering av egenskaper som tillväxt och pålskvalité. Svenska Fåravelsförbundet har också haft en "turné" i Sverige i syfte att öka den inhemska lammproduktionen. Idag är självförsörjningsgraden av svenskt lammkött endast cirka 40 %.

Tabell 6b Får i genbank. Antalet djur i avel kan understiga antalet djur i genbank. Antalet baggar anges före plustecknet och antalet tackor efter plustecknet.

Ras	2002	2003 ¹	2004	2005	2006
Dala pålsfår	25 + 70	19 + 86	17 + 105	Uppgift saknas	15 + 101
Roslagsfår	79 + 346	78 + 407	88 + 482	Uppgift saknas	47 + 321
Värmlandsfår	120 + 820	142 + 1027	160 + 1234	185 + 1443	185 + 1628
Svärdsjöfår	10 + 35	8 + 36	11 + 44	Uppgift saknas	22 + 86
Gestrikefår	19 + 53	21 + 62	22 + 73	Uppgift saknas	26 + 90
Klövsjöfår	Ej i genbank	Ej i genbank	7 + 53	Uppgift saknas	9 + 66
Helsingefår	4 + 8	10 + 29	15 + 36	51 + 117	54 + 122
Åsenfår	61 + 315	104 + 384	132 + 569	83 + 425	83 + 425

¹ Fårkontrollen fungerande inte helt under 2003, därav uppskattade uppgifter.

² Uppgifterna för 2002 är antal avelsdjur totalt, för 2003 och 2004 avser uppgifterna medlemmarnas egen rapportering, samt i parentes antal djur i certifieringsverksamheten

Källa: Föreningen Allmogefåret

Tabell 6c Uppskattning av antal gutefår. Antalet baggar anges före plustecknet och antalet tackor efter plustecknet.

Gutefår	2002	2003 ¹	2004	2005	2006
Gutefårsregistret (inrapporterat av Föreningen Gutefårets medlemmar)	426 + 5257	442 + 5453	467 + 5767	493 + 6082	473 + 5840
Gutefår för vilka miljöersättning utbetalats ¹	248 + 3054	268 + 3305	300 + 3696	320 + 3957	318 + 3927

¹ Könsfördelningen är en uppskattning baserat på antagandet att 7,5 5 av djuren är baggar. Denna uppskattning stämmer väl med den könsfördelning som medlemmarna brukar rapportera in till föreningen.
Källa Föreningen Gutefåret

Föreningen Allmogefåret som för genbanksregister över allmogefåren (alla utom gutefåren i tabellen ovan) värnar om flera raser där lamning sker året runt. Denna omständighet, samt att det är en liten ideell förening gör att rapporteringen av uppgifter släpar efter. Uppgifterna för år 2006 är hämtade ur ett förslag till avelsplan som undertecknades av föreningens ordförande i april år 2007.

Något som är viktigt för raser med låg numerär är att djuren är fördelade på flera besättningar. Då minskar risken att hela rasen drabbas av smittsamma sjukdomar eller drabbas av olika slags katastrofer. Av de raser som kategoriseras som kritiskt-bevarad är svärdsjöfåren som är fördelade på nio genbanksbesättningar, gestrikefåren på elva besättningar och klövsjöfåren på nio besättningar. Dalapålsfåren är fördelade på elva genbanksbesättningar. Av raserna som är hotade-bevarade är roslagsfåren fördelade på 37 genbanksbesättningar samt ursprungsbesättningen, helsingefår på 25 besättningar och åsenfår på 65 besättningar.

Helsingefåren ökar nästan explosionsartat. De har blivit mycket populära, lyckosamt många tackor har fötts och genbanksanslutningen har varit stor. År 2000 fanns det sju helsingefår i genbank och nu är antalet djur uppe i 176.

Uppgifter för gutefår kan hämtas ur flera källor, Fåravelsförbundets register, Föreningen Gutefårets förteckning över certifierade gutefår, de uppgifter medlemmarna rapporterat in, samt samma förenings relativt nystartade genbanksregister. Dessutom kan man få en uppskattning om antal gutefår utifrån hur många det är sökt miljöersättning för. I tabell 6c redovisas de djur som medlemmarna rapporterat in, samt de gutefår djurägarna fått miljöersättning för. Det sker ingen härstamningskontroll av de frivilliga uppgifter medlemmarna rapporterar in till föreningen, vilket det gör för de gutefår det söks miljöersättning för. Å andra sidan söker inte alla miljöersättning för sina djur. Djur i genbank eller certifieringsverksamhet redovisas inte av den anledningen att genbanken är under uppbyggnad och anslutningen till certifieringsverksamheten inte omfattar merparten av gutefårsbesättningarna. Hösten 2006 rapporterades 167 baggar och 2011 tackor av gutefår ha deltagit i avel enligt Fåravelsförbundets register. Aveln behöver inte ha varit renrasig. Gutefåren är väl kända som ras och har en fungerande rasförening som värnar rasen, därav följer att rasen har en god numerär. Förutom deltagande i bevarandearbetet använder gutefårägarna huvudsakligen sina djur för köttproduktion och landskapsvård. Föreningen Gutefåret försöker på olika sätt även att stimulera användningen av ull och skinn. I slutet av 1980-talet startade man Projekt Gute-Tweed och under senare år har man påbörjat ett internordiskt projektsamarbete med Danmark-Färöarna om framställning av skinnplagg.

Ser man till tidigare år visar uppgifterna på en positiv utveckling för samtliga raser. Det är oklart vad skälet till den positiva utvecklingen är, men det allmänna intresset för att hålla får har ökat i Sverige. Det märks inte minst genom att länsstyrelsernas fårkurser snabbt blir fulltecknade. Alla som går kurserna har kanske inte som mål att starta med storskalig lammproduktion, utan vill hålla en mindre besättning får för att hålla markerna öppna och för att ha en husbehovsproduktion av lammkött. Med sådana önskemål passar lantraser mycket bra.

Getter

Under år 2006 har Jordbruksverket utvärderat för vilka getraser Sverige har bevarandansvar. Raserna svensk lantrasget, göingeget, jämtget och lappget uppfyller de uppsatta kriterierna och Jordbruksverket rekommenderar därför att Sveriges bevarandansvar för dessa kvarstår.

Trots goda intentioner från en grupp gethållare och andra aktörer förverkligades under året aldrig arbetet med att etablera ett getregister i vilket svensk lantrasget kan registreras. Avsaknad av ett getregister orsakar problem i form av att härstamningsregister saknas och att produktionskontroll och avelsvärdering försvåras eller omöjliggörs.

Tabell 7 **Getter i genbank**

Ras	2002	2003	2004	2005	2006
Göingeget	19 + 47	23 + 49	23 + 50	38 + 75	55 + 89
Jämtget	21 + 85	15 + 78	32 + 120	-	53 + 211
Lappget	6 + 10	6 + 13	11 + 17	10 + 21	12 + 25

Källa: Föreningen Allmogegeten

Antalet getter i genbank har ökat något de senaste åren. Ökningen för göingeget och lappget är mindre eller blygsam, men för jämtgetterna har det skett en mycket stor ökning under de senaste två åren. Trots ökningen är rasen jämtget kategoriserad till hotad-bevarad enligt FAO:s hotkategorisering.

Göingegetterna var vid årsskiftet 2006-2007 fördelade på 42 genbanksbesättningar, tre fler än år 2005 och år 2006 föddes 71 killingar. Rasen är kategoriserad till kritiskt-bevarad enligt FAO:s hotkategorisering. Intresset för rasen är stabilt, enligt genbanksansvarige, men det finns signaler att de kostnader och den administrativa börda gethållningen omgärdas av kan leda till att färre skaffar getter och att den som har getter kanske slaktar getterna.

Lappgetterna är Sveriges mest hotade getras och rasen är kategoriserad till kritiskt-bevarad enligt FAO:s hotkategorisering. År 2006 fanns det 13 genbanksbesättningar, vilket är en ökning med tre besättningar från föregående år. Det föddes 15 killingar detta år.

Fjäderfä

Sverige har i stort sett ingen egen avel av värphöns, slaktkyckling, kalkon eller anka, utan är beroende av internationella avelsföretag. Det medför att möjligheten för Sverige att påverka aveln så att djuren får en god anpassning till svenska förhållanden är i princip obefintlig. Inte heller är det möjligt att, som på andra djurslag, ha ett avelsarbete enligt ”den svenska modellen”, där inte bara produktionsaspekter beaktas utan också hållbarhet. På lång sikt kan detta innebära en risk mot svensk fjäderfäning.

De raser som redovisas är fjäderfä som huvudsakligen hålls för husbehovs- eller hobbyändamål. En utvärdering av vilka hönsraser Sverige har bevarandeansvar för hann inte ske under år 2006, däremot gjordes en för ankor och gäss. De ank- och gåsraser som nämns i tabell 7 omfattas alla av svenskt bevarandeansvar. Om bara djuren i genbank räknas tillhör alla simfåglar Sverige har bevarandeansvar för hotkategorin kritiskt-bevarad. Det finns dock fler än en förening som värnar svenska fjäderfäraser, så antalet rasrena djur överstiger antalet djur i genbank.

Tabell 8 Fjäderfä i genbank

Ras	2002	2003	2004 ¹	2005 ¹
Bohuslän-Dals svarthöna	408	490	102 + 347	98 + 338
Gammelsvensk dvärghöna	107	107	29 + 100	40 + 119
Gotlandshöna	438	430	92 + 322	100 + 397
Hedemorahöna	1225	1185	226 + 1153	250 + 1110
Kindahöna	104	189	62 + 211	89 + 301
Orusthöna	250	280	45 + 236	49 + 267
Skånsk blommehöna	998	951	154 + 758	142 + 827
Åsbohöna	1260	1597	323 + 1345	284 + 1370
Ölandshöna	303	278	63 + 276	56 + 268
Öländsk dvärghöna	227	216	65 + 161	49 + 145
Skånegås	88	113	33 + 82	35 + 91
Ölandsgås	92	123	49 + 79	35 + 61
Blekingeanka	48	66	29 + 59	23 + 33
Svensk blå anka	105	93	39 + 69	40 + 102
Svensk gul anka	119	145	48 + 95	47 + 89
Svensk myskanka	131	135	37 + 79	36 + 90

¹ För 2004 och 2005 är genbanksdjuren uppdelade i han- respektive hondjur där handjuren står före plustecknet.

² Uppgifterna om fjäderfä i genbank redovisas under hösten för föregående år, varför inga uppgifter för 2006 finns sammanställda.

Källa: Svenska Lanthönsklubbens tidskrift *Hanegället*, olika årgångar.

Precis som för andra föreningar sker det en eftersläpning av uppgifterna från genbankerna för fjäderfä. Endast två hönsraser har en sådan numerär att de inte längre kan betraktas som hotade och det är blommehöna och åsbohöna. Alla andra hönsraser är hotade, även om utvecklingen går i rätt riktning.

För simfåglarna är läget mycket kritiskt för blekingeanka och i viss mån ölandsgås. En bidragande orsak till detta är att det är svårare att hålla simfåglar än höns. Generellt går det snabbt att få fler djur av varje ras, eftersom det går att kläcka fram stora kullar av framför allt höns, men även simfåglar. Det krävs dock att någon vill ha just dessa raser för att det ska vara någon idé att kläcka fram stora mängder kycklingar. Om fler vill köpa livdjur kommer numerären att öka, men sakta. Lanthönsklubben försöker övervaka aveln så att ingen enskild avelslinje dominerar i en ras.

Bevarandearbetet bygger bland annat på att djuren ska vara fördelade på många besättningar. Antalet genbanker år 2005 varierade mellan 13 för blekingeanka och 117 för åsbohöna och hedemorahöna. Två genbanker förutom den för blekingeankan har färre än 20 besättningar och det är genbankerna för öländsk dvärghöna (19 besättningar) och för gammelsvensk dvärghöna (15 besättningar).

Kaniner

Sverige har fem inhemska kaninraser, svensk pälskanin, gotlandskanin, orange, örestad och isabella. Jordbruksverket har under år 2006 prövat vilka av dessa Sverige har bevarandeansvar för och kommit fram till att bevarandeansvaret omfattar de två förstnämnda.

Tabell 9 Antal han- respektive honkaniner i genbank.
Antalet djur i avel understiger antalet djur i genbank.

Ras	2002	2003	2004	2005	2006
Svensk pälskanin	18 + 19	27 + 41	44 + 46	12 + 15	8 + 11 ¹
Gotlandskanin	125 + 177	137 + 186	116 + 185	156 + 233	165 + 248

1. Avser antal djur aktiva i avel

Källa: Föreningen Gotlandskaninen, Föreningen Svensk Pälskanin

Svensk pälskanin rasar i antal och läget är kritiskt, om man ser till djur i genbank. De uppgifter som rapporteras är vad som fanns vid årsskiftet, efter eventuell utslaktning inför vintern. En bidragande orsak är att rasen har att konkurrera med många andra standardiserade raser av kaniner. De som vill ställa ut väljer ofta andra raser. En annan anledning är att inte alla individer registreras som genbanksdjur. År 2006 användes åtta hankaniner och elva honkaniner av svensk pälskanin i avel och utöver de genbanksregistrerade djuren kände Föreningen Svensk Pälskanin till 15 honkaniner och 13 hankaniner. Av de totalt sju genbanksbesättningarna hade fem rapporterat in uppgifter. Rasen är frisk, dödfödda ungar mycket sällsynt och fertiliteten god för unga och medelålders honor. Honor på 1-3 år får mellan 6-8 ungar. Föreningen Svensk Pälskanin är en mycket liten förening, vilket gör bevarandearbetet för rasen sårbart. Ser man till stambokförda kaniner av Sveriges Kaninavelsföreningars Riksförbund, så stambokfördes 18 kaniner av rasen svensk pälskanin under året.

För gotlandskaninerna ser det ljusare ut och föreningen närmar sig sitt mål på minst 250 kaniner av vardera kön. Uppskattningsvis är minst 95 genbanksbesättningar aktiva och det djurantal som presenteras i tabellen ovan är vad som rapporterats in till Föreningen Gotlandskaninen i april år 2007. Då hade 87 genbanker rapporterat in. Dessa 87 genbanker rapporterade också förekomsten av 196 ännu oregistrerade djur, samt att det fötts 1 196 ungar fördelat på 189 kullar. Dödligheten på kaninungarna de första sex veckorna ligger på 14,3 %, vilket är lägst sedan uppgiften började noteras. Att utvecklingen inom gotlandskaninerna är så positiv kan förmodligen till stor del tillskrivas att det finns en fungerande förening som på ett seriöst sätt arbetar med bevarandefrågor.

Bin

Jordbruksverket har under år 2006 utvärderat vilka biraser Sverige har bevarandeansvar för. Av raserna nordiskt bi, ligusticabi, krainerbi och den syntetiska rasen, buckfastbi, anser Jordbruksverket att endast det nordiska biet uppfyller kriterierna för att omfattas av svenskt bevarandeansvar.

Tabell 10 Genomsnittligt antal bisamhällen med nordiska bin samt invintrade bisamhällen totalt som rapporterats till Sveriges Biodlares Riksförbund.

Ras	2002	2003	2004	2005	2006
Nordiskt bi	800	800	1200	1200	1200
Bisamhällen totalt	92 883	88 858	90 878	85 360	-

Källa: Föreningen NordBi, Sveriges Biodlares Riksförbund

Det saknas tillförlitliga system för att hämta in information kring antal bisamhällen med bin av olika raser eller raskorsningar. Det som redovisas i tabellen är därför uppskattningar. Uppskattningarna för de nordiska bina grundar sig på hur många renparade drottningar av nordiska bin det produceras varje år och ett antagande att biodlarna byter drottning vartannat år. På de tre parningsstationerna Lurö, Hästliden och Fångö fick Föreningen Nordbi fram minst 381 äggläggande drottningar. Till dessa ska läggas de cirka 250 som renparats på friparningsplatser och de tio drottningar som inseminerats.

Intresset för nordiska bin förefaller ganska konstant, vilket Jordbruksverket tolkar att det bara är de redan initierade som tar del av den information som Föreningen NordBi skickar ut. Kanske har rasen fortfarande dåligt rykte om sig att vara sticklystet och svärminningsbenäget, även om så inte är fallet. Det är också svårt för biodlare i gemen att hålla renrasiga nordiska bin, eftersom binas ungdrottningar kan para sig med drönare från samhällen som ligger flera kilometer från den egna bigården. Kutym är inom biodlarsfären att man skaffar det bimaternal som omgivande biodlare håller för att undvika hybridisering. Eftersom samhällena med nordiska bin bara utgör cirka 1,5 % av det totala antalet bisamhällen kan man inte förvänta sig en snabb utökning av nordiska bin utanför de områden som redan domineras av rasen.

Den omställning som pågår inom lantbruket till odling av mer energigrödor är beroende av bin för pollinering för att nå högre avkastning. De samhällsvärden bina producerar är dels honung, dels pollinering. Pollineringsvärdet har beräknats till 10-20 gånger honungsvärdet. Mot denna bakgrund har under 2006 påbörjats ett Tillväxtprojekt på initiativ av Sveriges Biodlares Riksförbund (SBR) och med Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) som ansvarig samordnare. Tillväxtprojektets mål är att fördubbla antalet bisamhällen och/eller biodlare fram till år 2010. Projektet kommer också att innehålla åtgärder för förbättrad övervintring (för närvarande dör 10-15 % av bisamhällena varje vinter), honungens betydelse för hälsan, ökad konsumtion av honung, biodling som turistattraktion m.m.

Hundar

Hittills har Sverige inte tydligt åtagit sig nationellt bevarandansvar för några hundraser, men Jordbruksverket har föreslagit att Sverige ska ha svenska hundraser under observation. Så har också till viss del skett för gotlandsstövare och västgötaspets. Inte förrän under 2006 har det skett en utvärdering av vilka raser Jordbruksverket anser att Sverige har bevarandansvar för. Jordbruksverket anser att Sverige har bevarandansvar för raserna dansk/svensk gårdshund, drever, gotlandsstövare, hamiltonstövare, jämthund, svensk lapphund, norrbottenspets, västgötaspets, smålandsstövare och schillerstövare. Då det sker rasinkorsning i smålandsstövare och schillerstövare bör Sveriges bevarandansvar för dessa följas upp senast år 2020. Vid samma tidpunkt är det lämpligt att åter utvärdera Sveriges bevarandansvar för hede hund, hälleforshund och svensk vit älghund. De tre raserna är under bildande och det är fortfarande möjligt att korsa in andra raser.

Raserna svensk/dansk gårdshund, drever, hamiltonstövare och jämthund kategoriseras enligt FAO:s hotkategorier till hotad-bevarad. Gotlandsstövare, norrbottenspets, schillerstövare, smålandsstövare, svensk lapphund och västgötaspets kategoriseras som kritiskt-bevarad.

Under år 2006 beslutade Svenska Kennelklubben att upphöra med registreringen av gotlandsstövare från den 1 januari 2007. En effekt av detta är att en av Sveriges mest hotade hundraser blir utan stöd från Sveriges största hundorganisation.

Katter

Under året har Jordbruksverket föreslagit att Sverige har bevarandeansvar för den standardiserade kattrasen europé. Rasen uppfyller de fyra kriterierna. Rasen är fåtalig och hotkategoriserad till kategorin *hotad-bevarad*, enligt FAO:s klassificering. Det saknas avelsplan för rasen, vilket försvårar ett bevarandearbete.

Huskattens tidiga historia är gemensam med européns. En huskatt definieras som en katt som inte är stambokförd oavsett hur den ser ut eller vilka föräldrar den har. Det är bland huskatterna vi har våra ”vanliga” katter, bondkatter, ladugårdskatter, blandraskatter mm. Det är i denna grupp katter vi möjligen kan hitta katternas motsvarighet till lantras. Genom att huskatten och europén har gemensam historia faller det sig naturligt att Sverige även har bevarandeansvar för oförädlade huskatter. En önskan har framförts om att Jordbruksverket ska låta inventera Sverige på dessa lantraskatter, eftersom faran att det djurmaterialet försvinner är överhängande med tanke på att smågårdar försvinner. Redan i dag finns bara 9 % av alla katter på gårdar. Jordbruksverket har dock i dagsläget inte för avsikt att låta initiera en sådan inventering.

Illrar

Under år 2006 har Jordbruksverket utvärderat om Sverige har bevarandeansvar för tamillrar. Det är då inte sällskapsillrarna som avses, utan de illrar som används vid jakt på kaniner. I dagsläget saknas underlag för Jordbruksverket att ta ställning till ett eventuellt svenskt bevarandeansvar. Jordbruksverket anser att det kan finnas skäl att genomföra en inventering för att se om det finns kvar äldre, av utländskt avelsmaterial opåverkade illerstammar i landet. Åtgärden har dock jämförts med andra åtgärder rörande husdjursgenetiska resurser låg prioritet.

Pälsdjur

I Sverige farmas huvudsakligen mink, samt i liten utsträckning chinchilla. Räv farmas inte längre, eftersom gällande djurskyddsregler fördyrar produktionen avsevärt. Organiserat svenskt avelsarbete saknas. Under år 2006 utvärderade Jordbruksverket om Sverige har bevarandeansvar för några av de djurslag som farmas för pälsens skull. Jordbruksverket har kommit fram till att Sverige inte har bevarandeansvar för någon art som farmas enbart för pälsens skull.

Vattenbruksdjur

Sverige har hittills inte tagit något bevarandeansvar för några vattenbruksdjur i bemärkelsen husdjur. Under år 2006 har Jordbruksverket utvärderat Sveriges bevarandeansvar för följande arter: regnbåge, röding, ål, lax, öring, sik, gös, karp och koikarp, gräskarp, harr, flodkräfta, signalkräfta, blåmusslor och ostron. Jordbruksverket anser att rödingen uppfyller de fyra kriterierna för att Sverige ska ha bevarandeansvar för den som husdjur. För regnbåge ser Jordbruksverket att Sverige bör ta ett större ansvar för att aveln sker långsiktigt uthålligt.

I Sverige domineras vattenbruket av odling av regnbåge, som år 2005 stod för 88 % av produktionen. Det näst viktigaste vattenbruksdjuret i Sverige är röding. Sverige har 20-25 % av världsbeståndet av odlad röding.

Tamren

Jordbruksverket anser att tamrenen uppfyller kriterierna för att Sverige ska ha bevaransansvar för renen i bemärkelsen husdjur. År 2006 var det sista året Jordbruksverket ansvarade för rennärringsfrågorna. Från den 1 januari 2007 övertogs renfrågorna av Sametinget.

FAO:s hotkategorier

Olika organisationer har olika kategorier för att beskriva hotläget för en art eller en ras. FAO:s definitioner är anpassade till globala förhållanden och de är lätta att förstå och använda.

Utdöd: En ras är utdöd när det inte längre finns en möjlighet att återskapa rasen. Situationen uppkommer när inga handjur eller hondjur i avel finns kvar. I verkligheten kan en ras vara utrotad innan förlusten av det sista levande djuret, gameten eller embryot har försvunnit.

Kritiskt (critical): Läget för rasen betecknas som kritiskt om det totala antalet honor i avel är 100 eller färre eller om det totala antalet handjur i avel är fem eller färre eller om den totala populationen består av 120 djur eller färre och är minskande och procentandelen av antal honor i avel jämfört med antal handjur i avel är under 80 procent.

Kritiskt- bevarad (critical – maintained): Kategorin omfattar raser för vilka läget är kritiskt men där aktiva bevarandeprogram finns eller populationen bevaras av kommersiella företag eller forskningsinstitutioner.

Hotad (endangered): En ras är hotad om det totala antalet hondjur i avel är fler än 100 men högst 1000 eller det totala antalet handjur i avel är minst fem men högst 20 eller om hela populationen består av minst 80 och mest 100 individer och är i ökande och den procentuella fördelningen av honor i avel jämfört med handjur i avel är över 80 % eller hela populationen är fler än 1000 men högst 1200 individer och i minskande och den procentuella fördelningen av honor i avel jämfört med handjur i avel är 80 % eller lägre.

Hotad- bevarad (endangered – maintained): Till kategorin förs hotade raser för vilka bevarandeprogram finns eller populationen bevaras av kommersiella företag eller forskningsinstitutioner.

Inte i fara (not at risk): En ras betecknas vara utom fara om ingen av de andra hotkategorierna stämmer på rasen i fråga. Det totala antalet hon- respektive handjur är fler än 1000 respektive 20 eller om den totala populationen är fler än 1200 individer och populationsstorleken ökar.

Jordbruksverket
551 82 Jönköping
Tfn 036-15 50 00 (vx), Fax 036-19 05 46
E-post: jordbruksverket@sjv.se
Webbplats: www.sjv.se
OVR148